

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

I.R.Asqarov, M.M.Mo'minov, U.Sh.XusanovGulxayri(*Althaea officinalis* L.) o'simligini kimyoviy tarkibi, gulxayri moyini elementlar

analizi va uning xalq tabobatidagi axamyati..... 117

BIOLOGIYA**Sh.X.Yusupova, I.I.Zokirov**

No'xat agrotsenozi zararli entomofaunasining ekologo-faunistik tahlili

(Shimoliy Farg'ona misolida) 124

K.Zokirov, A.K.Xusanov, O.T.Sobirov, M.F.Xafizddinov, D.A.Saidjaxonova,**S.T.Tillayeva, A.A.Kozimov**Sharqiy Farg'ona sharoitida terak qabariq qalqondori (*Diaspidiotus slavonicus*

(green, 1934)ning biologik va zoogeografik xususiyatlariga oid..... 132

Z.J.Isomiddinov, D.A.MirzaliyevaXushbo'y shivit (*Anethum graveolens* L.) o'simligining biokimyoviy xossalari 140**F.I.Xalmetova, X.S.Axmedov, S.N.Buranova, A.N.Botirbekov**

Reaktiv artritning genetik jihatlari 143

M.R.Shermatov

Farg'ona vodiysi agroekotizimlari tangachaqanotli hasharotlarining

(insecta: Lepidoptera) zoogeografik tahlili 147

K.Z.Yakhyayeva, F.F.Xoltayeva, K.K.Aliyeva

Chaqaloqlarda buyrak patologiyasi sabalari 154

M.A.Raximov

Mollarni go'shtga boqishda genetik imkoniyatlaridan samarali foydalanish 158

M.X.Mirraximova, N.Y.Nishonboeva

Genining polimorfizmi atopik dermatitda 162

G.M.ZokirovaFarg'ona vodiysi sharoitida *Cinara tujafilina* (Del Guercio, 1909) shirasining

(Homoptera, Lachnidae) biologiyasi 166

E.A.Botirov

Janubiy Farg'onaning Agrotis avlodi tunlam kapalaklari faunasi va ekologik xususiyatlari..... 170

G.M.Duschanova, N.A.Sobirova, D.A.AbdullayevToshkent botanika bog'i sharoitida *Eremurus lactiflorus* O. Fedtsch. (Xanthorrhoeaceae)

o'simligi bargining strukturaviy xususiyatlari 176

F.M.Abdualiyeva, Sh.S.Xushmatov

Andijon shahrida joylashgan №1-son maktab o'quvchilarining (1-11 sinf)

anfimova testi asosida intellektual rivojlanish darajasi tahlili..... 182

GEOGRAFIYA**Y.I.Ahmadaliyev, X.A.Abdualiyev**

Aholining hududiy taqsimlanishini tahlil qilishida zamonaviy iqtisodiy-geografik

tadqiqotlarning zarurati 187

ILMIY AXBOROT**G.M.Mansurov**

Nemis tili darslarida til o'yinlari yordamida suhbatlashish qobiliyatlarini

rivojlantirishni o'rganish..... 192

N.A.Sharopova

Qashqadaryo viloyati umumta'lim muassasalari moddiy-texnika bazasini

mustahkamlash tadbirlari va ularning natijasi 196

O.A.Maniyozov, A.A.Bozorqulov, O.S.Isomiddinova

Ta'lim jarayonida birinchi tartibli chiziqli oddiy differensial tenglamalarni yechimini

maple dasturida topish 199

D.O'.Qarshiyeva

Ona tili va adabiyot o'qituvchilarining kvest texnologiyasi asosida darslarni tashkil etish

kompetentligini rivojlantirish 203

G.B.Nafasova, B.S.Abdullayeva

Bo'lajak fizika o'qituvchilarining ilmiy-mantiqiy dunyoqarashini shakllantirish 208

**QASHQADARYO VILOYATI UMUMTA'LIM MUASSASALARI MODDIY-TEXNIKA
BAZASINI MUSTAHKAMLASH TADBIRLARI VA ULARNING NATIJASI****СОСТОЯНИЕ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БАЗЫ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ШКОЛ КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ****MEASURES AND RESULTS OF IMPROVING THE MATERIAL AND TECHNICAL BASE
OF GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS IN KASHKADARYA REGION****Sharopova Nigora Akbarovna¹****¹Sharopova Nigora Akbarovna**

– Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti, (PhD)

Annotatsiya

Maqolada mustaqillik yillarida Qashqadaryo viloyati umumta'lim muassasalari moddiy-texnika bazasini mustahkamlash tadbirlari va ularning natijalari tahlil etilgan. O'quv jarayonini sifat va metodik jihatdan butunlay yangilash, yangi maktablarni qurish, kapital rekonstruksiya qilish va zamonaviy o'quv-laboratoriya asbob-uskunalarini bilan ta'minlash uchun ko'plab vazifalar amalga oshirildi.

Аннотация

В статье анализируются мероприятия и их результаты по укреплению материально-технической базы общеобразовательных учреждений Кашкадарьинской области за годы независимости. Было выполнено много задач по полному качественному и методическому обновлению образовательного процесса, строительству новых школ, проведению капитального ремонта, оснащению их современным учебным и лабораторным оборудованием.

Abstract

In the following article, during the years of independence, measures and results of improving the material and technical base of general education institutions in Kashkadarya region are analyzed. Great number of tasks have been carried out to completely renew the educational process in terms of quality and methodology, building new schools, complete reconstruction and provide them with modern educational and laboratory equipment.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, Qashqadaryo, xalq ta'limi, o'qituvchi, ta'lim sohasidagi islohotlar, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi", maktablarning moddiy-texnik bazasi, maktablarni ta'mirlash ishlari.

Ключевые слова: Независимость, Кашкадарья, народное образование, учитель, реформы в сфере образования, Закон «Об образовании», «Государственная национальная программа развития школьного образования», материально-техническая база школ, ремонтные работы школ.

Key words: Independence, Kashkadarya, public education, teacher, reforms in the field of education, Law "On Education", "State National Program for the Development of School Education", material and technical base of schools, school repairing works.

KIRISH

Mustaqillik yillarida ta'lim tizimida amalga oshirilgan muhim tadbirlardan biri, bu umumta'lim maktablari moddiy-texnik bazasining mustahkamlanishi bilan bog'liq bo'ldi. Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan maktablarning deyarli barchasi yangidan qurildi, kapital rekonstruksiya qilindi va zamonaviy o'quv-laboratoriya asbob-uskunalarini bilan ta'minlandi. Umumta'lim maktablarini zamonaviy texnik-vositalar, yangi dasturlar, qo'llanmalar, darsliklar, ko'rgazmali o'quv qurollari va boshqa o'quv-uslubiy adabiyotlar bilan ta'minlashga harakat qilindi. Maktablar kutubxona jamg'armasi boyitilib, yangi o'quv adabiyotlari, vaqtli matbuot jurnallari bilan to'ldirib borildi. Maktablarni ta'mirlash bilan birga ularni jihozlash ishlari ham olib borildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Janubiy viloyatlarda "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi"ni bajarish yuzasidan ma'lum ishlar amalga oshirildi. Umumta'lim maktablarini ta'mirlash va yangilarini bunyod etish yuzasidan izchil tadbirlar olib borildi. Qashqadaryo viloyatidagi umumta'lim maktablarini yangi o'quv yiliga tayyorlash bo'yicha maxsus shtab tashkil etildi, reja va tadbirlar aniq ishlab chiqildi. 1999-yil Qashqadaryo viloyati umumta'lim maktablariga moliya boshqarmasi ko'zda tutilmagan xarajatlar hisobidan yaroqsiz partalar o'rniga yangi o'quvchilar partasini sotib olish uchun xalq ta'lim boshqarmasiga 15 mln so'm mablag' ajratdi. Shundan Qarshi shahri va tumani maktablariga 1 mln

ILMIY AXBOROT

200 ming so'm, G'uzor tumaniga 1 mln 300 ming so'm, Shaxrisabz tumaniga 1 mln 400 ming so'm ajratildi [1].

Umumta'lim maktablarini o'quv jihozlari va partalar bilan ta'minlashda ham ba'zi tadbirlar olib borildi. Yangidan qurilgan va ta'mirlangan maktab binolari zamonaviy loyihalar asosida bunyod etilib, ularda turli qulayliklar majud edi.

Viloyat umumta'lim maktablari moddiy-texnik bazasini mustahkamlash tadbirlari hukumat dasturlari va rejalari asosida olib borilib, 1991-2001-yillar mobaynida umumta'lim maktablari soni 914 tadan 1078 taga etdi, ulardan 610 tasi zamonaviy binolarda joylashtirildi. Bu davrda 192 ta maktablar qurildi [2]. Mahalliy hokimliklar tomonidan maktablarni ta'mirlash ishlariga alohida e'tibor qaratildi. Masalan, 1998-yil Qarshi tuman xalq ta'limi bo'limi tomonidan umumta'lim maktablarini ta'mirlash uchun 4 million 300 ming so'm mablag' ajratildi. Ammo ba'zi umumta'lim maktablarida ta'mirlash ishlari o'z vaqtida tugallanmadi. 1998-1999-o'quv yili boshlanishidan avval maktablardagi ta'mir ishlari o'rganilganda qator kamchiliklar aniqlanadi. Masalan, tumandagi "Charog'il" xo'jaligida joylashgan O. Ochilov nomli 11-o'rta maktabda mavjud 36 ta sinf xonasining bor-yo'g'i 4 tasi ta'mirdan chiqarildi [3].

Umuman, Qashqadaryo viloyatida 2000-2007-yillarda 76 ta yangi maktab qurildi, 97 ta maktab kapital rekonstruksiya qilindi, 203 ta maktabni kapital ta'mirlash hamda 155 ta maktabni joriy ta'mirlash ishlari amalga oshirildi. 2003-2007-yillar mobaynida 61,4 ming nafar o'quvchi o'qiydigan 206 ta maktabda yangi qurilish, rekonstruksiya va kapital ta'mirlash ishlari bajarildi. Shuningdek, mahalliy hokimliklar, homiy tashkilotlar va jismoniy shaxslar yordamida qo'shimcha ravishda 2 ta yangi maktab binosi qurildi, 2 ta maktab binosi kapital rekonstruksiya qilindi, 158 ta maktabning binosi kapital va joriy ta'mirlandi [2].

O'zbekistonda 2003-2004-o'quv yilida 9834 ta umumta'lim maktablari faoliyat ko'rsatib, ularda 6263,1 ming nafar o'quvchi ta'lim olgan bo'lsa, [5] 2014-2015-o'quv yilida 9733 ta umumta'lim maktablarida 4339,7 ming nafar o'quvchi tarbiyalandi [4]. Ammo hamma joyda ham ahvol bir xil emas edi. Masalan, 2001-yil Qashqadaryo viloyati tumanlarida jami 38 ta avariya holatidagi maktablar bo'lib, shundan, 15 tasi Dehqonobod tumanida, 12 tasi Chiroqchi tumanida edi. Viloyatdagi 1078 ta umumta'lim maktablaridan 146 tasi kapital ta'mirga muhtoj. Ayniqsa, Kasbi, Kitob, Chiroqchi, Shaxrisabz, Yakkabog' tumanlarida bunday maktablar ko'pchilikni tashkil etdi [6].

Keyingi yillarda ham bu kabi holatlar davom etdi. 2003-yil yanvarda Qashqadaryo viloyati umumta'lim maktablarining moddiy-texnika bazasi o'rganilganda, mavjud 1083 ta maktabning 80 tasi butunlay yaroqsizligi, 504 ta maktab esa ta'mirlanish ekanligi aniqlandi. Tumanlardagi ko'pchilik maktablar bir vaqtlar paxsadan qurilgan. Ayni vaqtda ularni zax bosgan, cho'kkan. Devorlari yorilib, ustunlari chiriy boshlagan. Dehqonobod, Koson, Chiroqchi tumanlari maktablarida ahvol og'ir edi. Birgina Dehqonobod tumanida 21 ta maktab nihoyatda xarob ahvolda bo'ldi. Hatto viloyat markazi Qarshi shahrida ham ana shunday nochor ahvoldagi maktablar mavjud edi.

Ba'zi tumanlarda o'quvchilar o'tgan asrning 30-yillarida qurilgan, ta'mirlanmagan maktab binolarida ta'lim oldi. 2003-yil 10-yanvarda Qashqadaryo viloyati hokimi "Viloyatdagi xaroba holatdagi umumta'lim maktablarining o'rniga yangi maktab binolarini qurish to'g'risida" maxsus qaror qabul qildi. Qarorda ta'kidlanishicha, 2003-yil viloyat maktablarini kapital ta'mirlash uchun mahalliy byudjetdan o'tgan yilgidan 61,5 foiz ko'p, ya'ni 737 million 667 ming so'm mablag' ajratildi. 32 ta umumta'lim maktablari homiy tashkilotlarga birlashtirilib, 19 ta maktab qurilishi rejaga kiritildi. Ajratilgan mablag'lar birinchi navbatda isitish tizimini qayta ta'mirlash, tabiiy gaz o'tkazish qulay bo'lgan maktablarni gazlashtirish, tomchi o'tayotgan binolarning tomini ta'mirlash ishlariga sarflandi [7].

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Homiy tashkilotlardan "Qarshiyog'-ekstraksiya" ochiq hissadorlik jamiyati Qarshi tumanidagi Farobiy nomli maktabda, viloyat "Neft mahsulotlari" unitar korxonasi Dehqonobod tumanidagi 33-maktabda, "Muborakneftgaz" unitar sho'ba korxonasi Muborak tumanidagi Muqimiy nomli o'rta maktabda, "Sho'rtangazkimyo" majmui Chiroqchi tumanidagi 71-maktabda, "Sho'rtanneftgaz" unitar sho'ba korxonasi shu tumandagi 13-maktabda qurilish ishlarini olib bordi. Ammo ayrim tashkilotlar bu ishga mas'uliyatsizlik bilan yondashdi. Jumladan, "Qashqadaryoavtoyo'l" boshqarmasi Dehqonobod tumanidagi E. Niyozov nomli maktabni tiklashni o'z zimmasiga olgan edi. "Nishonpaxtatozalash" hissadorlik jamiyati Chiroqchi tumanidagi

“Ko’kdala” xo’jaligida joylashgan Uvaysiy nomli 160 o’rinli maktab qurilishini zimmasiga olgan edi. Ammo jamiyat vakillari maktabni hatto borib ko’rmadi. Shuningdek, “Kosonyog’-ekstraktsiya” ochiq hissadorlik jamiyati, “Qashqadaryopaxtasanoat” hududiy aktsiyadorlik birlashmasi, viloyat “Matlubotsavdo” aktsionerlik kompaniyasi, “Qashqadaryosavdo” aktsionerlik kompaniyasi, “Yakkabog’ don mahsuloti” hissadorlik jamiyati va boshqa otaliq tashkilotlari ham o’zlariga birlashtirilgan umumta’lim maktablari ta’miri va qurilishiga e’tibor bermadi. Masalan, Qamashi tumanidagi Cho’lpon nomli maktab qurilishi 2000-yildan boshlanib, 2003-yilda ham tugallanmadi [7]. Demak, umumta’lim tizimi moddiy-texnika bazasini mutahkamlash borasidagi muammolar 1997-2004-yillar davomida ham saqlanib qoldi.

O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 9-iyuldagi “Maktab ta’limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi” asosida janubiy viloyatlarning umumta’lim tizimida jiddiy o’zgarishlar amalga oshirildi. Dasturga asosan 2005-yilda viloyat bo’yicha 22 ta maktablarni yangidan qurish, 25 ta maktablarni kapital rekonstruksiya qilish, 39 ta maktabni kapital va 48 ta maktabni joriy ta’irlash rejalashtirildi [8].

XULOSA

Xulosa o’rnida shuni ta’kidlash lozimki, 1997-2004-yillar, 2004-2017-yillar hamda 2017-yildan hozirgi kungacha O’zbekiston xalq ta’limi moddiy-texnika bazasini mustahkamlash ishining holati turlicha bo’ldi. O’zbekiston janubiy viloyatlari xalq ta’limi tizimi moddiy-texnika bazasini mustahkamlash ishida qator muammolar ham yig’ilib bordi.

Bu avvalo muayyan davrda ta’lim tizimiga e’tibor, davlat byudjetidan sohaga mablag’ ajratish, maktablarda ta’lim-tarbiya jarayonini yaxshilash, o’qituvchilarning bilim saviyasini ko’tarish yuzasidan olib borilgan chora-tadbirlarga bog’liq bo’ldi. Qaysidir davrda, xalq ta’limi tizimi moddiy-texnika bazasini mustahkamlashda, avvalo, maktab uchun yangi binolar bunyod etish, mavjudlarini ta’irlash va ularni jihozlash, umumta’lim maktablarini o’quv qo’llanma va darsliklar bilan ta’minlash, kompyuter texnologiyalarini yetkazib berishga kuchli e’tibor qaratilgan bo’lsa, undan avvalgi davrlarda ushbu masalalar yechimi e’tibordan chetda qoldi. Ba’zi tumanlarda o’quvchilar o’tgan asrda qurilgan, ta’irlanmagan maktab binolarida ta’lim olgan bo’lsa, ba’zi maktab o’quvchilari yangidan bunyod etilgan va zamonaviy jihozlangan ta’lim maskanlarida tahsil oldi.

“2004-2009-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi”ning qabul qilinishi ta’lim sohasi moddiy-texnika bazasini mustahkamlash tadbirlarini rejali tashkil etish imkonini berdi. Ta’lim sohasi moddiy ta’minotini yaxshilashda turli ishbilarmon homiylarning o’rni ham katta bo’ldi. Ular o’z mablag’lari hisobidan maktab binolari qurilishiga, ta’irlash ishlariga, kutubxonalar fondlarini boyitishga munosib hissa qo’shdilar.

ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. QVHA, 829-fond, 10-ro’yxat, 39-ish, 96-98-varaqlar. (QVHA, fund 829, list 10, case 39, sheets 96-98.)
2. Ergasheva Yu.A. Qashqadaryoda istiqlol yillarida madaniy rivojlanishdagi o’zgarishlar // Nasafluk alomalarning jahon madaniyatida tutgan o’rni - Qarshi, 2010-yil - B. 179 – 182. (Ergasheva Yu.A. Changes in the cultural development of Kashkadarya during the years of independence // The role of the people of Nasafluk in world culture - Karshi, 2010 - P. 179 - 182)
3. Egamov N. Maktabni kim o’ylaydi? // Qashqadaryo, 1998-yil 15-iyul. - №57. (Egamov N. Who cares about school? // Kashkadarya, July 15, 1998. - #57.)
4. Образование Узбекистана. Статистический Сборник – Ташкент, 2008 год С.45 – 46. (Formation of Uzbekistan. Statistical Compendium - Tashkent, 2008 P.45 - 46.)
5. O’zbekiston Respublikasi yillik statistik to’plami – Toshkent, 2015-yil - B. 85 – 86. (Annual statistical collection of the Republic of Uzbekistan - Tashkent, 2015 - P. 85-86.)
6. QVHA, 829-fond, 12-ro’yxat, 35-ish, 1 -18-varaqlar. (QVHA, fund 829, list 12, case 35, sheets 1-18.)
7. Boymurodova S. Xaroba maktablar bo’lmasligi kerak // Qashqadaryo, 2003-yil 3-may. - №36. (Boymurodova S. There should be no schools in ruins // Kashkadarya, May 3, 2003. - #36.)
8. QVHA, 829 - fond, 25 - ro’yxat, 32 - ish, 1 -75-varaqlar. (QVHA, 829 - fund, 25 - list, 32 - work, sheets 1-75.)